

IJRO HOKIMIYATI ORGANLARI USTIDAN SUD NAZORATI INSTITUTINING NAZARIY-HUQUQIY ASOSLARI

Nurmatov Sunnatillo Uzoq o`g`li
Toshkent davlat yuridik universiteti magistratura talabasi
nurmatovsunnatillo787@gmail.com

ANNOTATSIYA

"Sud nazorati" tushunchasi, ijro hokimiyati organlari ustida qaror qabul qilish, moliyaviy tuzilma yo'qotish va boshqa faoliyatlar amalga oshirishda sud tizimi tomonidan o'zgartirilishi yoki nazorat qilinishi maqsadida foydalaniladi. Bu nazorat shakli davlat tizimining bir qismidir va umumiy ravishda davlat va jamoat tashkilotlarini nazorat qilish uchun o'z ichiga oladi. Sud nazorati tushunchasi davlat va jamoat tashkilotlarining faoliyatlarini va moliyaviy amaliyotini nazorat qilishni o'z ichiga olgan tizimdir. Bu tizim, hukumatlar, mahkamalar, auditorlik organlari, korrupsiyaga qarshi kurash va boshqa tashkilotlar orqali amalga oshiriladi. Sud nazorati, qonunchilikni saqlash, huquqni himoya qilish, moliyaviy huquqlarni himoya qilish, tartibni saqlash va sodiqlikni ta'minlash uchun kritik ahamiyatga ega. Sud nazorati organlari, qonunchilikni buzish va moliyaviy qonunlarini buzishga qarshi kurashadi va davlat bujети va moliya mablag'larini masofaviy xarajatlar, moliyaviy xalqaro qarzlar, zahmatli hisob-kitob, korrupsiya va boshqa risklardan himoya qiladi.

Kalit so`zlar: Sud nazorati, ijro hokimiyati organlari, huquqiy nazorat, adolat nazorati, qonun nazorati, huquqiy tartibot, faoliyat nazorati, o'zaro nazorat, qonunlariga rioya qilish, fuqarolar huquqlarini himoya qilish, ijro hokimiyati, umumiy yurisdiksiya sudlari, qonun ustuvorligini ta'minlash, mansabdor shaxslar.

ABSTRACT

The concept of "judicial review" is used for the purpose of being modified or controlled by the judicial system when making decisions on executive authorities, losing financial structure and other activities. This form of control is a part of the state system and includes in general for the control of state and public organizations. The concept of judicial review is a system that involves the control of the activities and financial practices of state and public organizations. This is done through the system, governments, courts, audit bodies, anti-corruption and other organizations. Judicial review is critical to maintaining legislation, protecting law, protecting financial rights, maintaining order, and ensuring loyalty. Judicial review bodies fight

against violations of legislation and violations of their financial laws, and protect government budget and finance from remote spending, Financial international debt, laborious accounting, corruption, and other risks.

Keywords: judicial control, executive authorities, legal control, Justice control, law control, legal order, activity control, mutual control, compliance with laws, protection of citizens ' rights, executive power, courts of general jurisdiction, ensuring the rule of law, officials.

АННОТАЦИЯ

Понятие "судебный надзор" используется для того, чтобы органы исполнительной власти, принимающие решения, изменяли или контролировали финансовую структуру судебной системы при осуществлении убытков и других видов деятельности. Эта форма контроля является частью государственной системы и включает в себя контроль за государственными и общественными организациями в целом. Понятие судебного контроля представляет собой систему, включающую контроль за деятельностью и финансовой практикой государственных и общественных организаций. Это делается через систему, правительства, суды, аудиторские органы, антикоррупционные и другие организации. Судебный надзор имеет решающее значение для обеспечения соблюдения законодательства, правоприменения, защиты финансовых прав, поддержания порядка и лояльности. Органы судебного надзора, борются с нарушениями законодательства и финансового законодательства и защищают государственный бюджет и финансы от удаленных расходов, финансового международного долга, трудоемких расчетов, коррупции и других рисков.

Ключевые слова: судебный надзор, органы исполнительной власти, правовой контроль, контроль правосудия, надзор за законом, правопорядок, контроль деятельности, взаимный контроль, соблюдение законов, защита прав граждан, исполнительная власть, суды общей юрисдикции, обеспечение верховенства закона, должностные лица.

I.KIRISH

Demokratik huquqiy davlatning muhim tarkibiy qismi bo'lgan sud-huquq tizimini chuqur isloh etish va inson huquqlarini ta'minlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishi sifatida belgilanib, uning qonunchilik asoslari ham Konstitutsiyamiz tamoyillari va qoidalari asosida tubdan qayta ko'rib chiqilib, ijtimoiy adolat va qonuniylik prinsipi, insonparvarlik g'oyalariga tayangan holda

ishlab chiqildi. Konstitutsiyamizda sud alohida hokimiyat, sud hokimiyati qonun chiqaruvchi va ijro etuvchi hokimiyatlardan, siyosiy partiyalardan, boshqa jamoat birlashmalaridan mustaqil holda ish yuritadi, sudyalarning odil sudlovni amalga oshirish borasidagi faoliyatiga biron-bir tarzda aralashishga yo'l qo'yilmaydi. Har bir shaxsga o'z huquq va erkinliklarini sud orqali himoya qilish, davlat organlari, mansabdor shaxslar, jamoat birlashmalarining g'ayriqonuniy xatti-harakatlari ustidan sudga shikoyat qilish huquqi kafolatlanadi, deb qat'iy belgilab qo'yilgan.

II. METODOLOGIYA

Ushbu maqolani tahlil qilish ijro hokimiyati sohasida qonun ustuvorligini mustahkamlashda sud nazoratining o'rni, sud nazoratining asosiy xususiyatlari ko'rib chiqiladi. Ushbu nazoratning mazmuni, mohiyati va huquqiy shakli masalalari tahlil qilinadi. O'zbekistonda ijro etuvchi hokimiyat sohasida sud nazoratini takomillashtirish zarurati, shuningdek uning huquqiy ahamiyati to'g'risida xulosalar chiqariladi. Sud nazoratining huquqiy shakli, nazorat jarayonining qonuniy asoslariga asoslanadi. Ijro hokimiyati qarorlariga qarshi shikoyat qilish imkoniyati, bu jarayonning bir qismidir va sudlar bu qarorlar ustidan nazorat o'rnatish imkoniyatiga ega. Bu, ijro hokimiyati qarorlarini, amallarini va hujjatlarini qonuniylik jihatidan ko'rib chiqishni anglatadi. Sud nazorati ijro hokimiyati faoliyatini qonunga muvofiqligini ta'minlashda davlat organlarining o'z vakolatlarini suiiste'mol qilishini oldini oladi va fuqarolarning huquqlarini himoya qilishga yordam berishini ko'rishimiz mumkin bo'ladi.

II. NATIJA

Ma'lumki, Konstitutsiyamizning 11-moddasiga asosan O'zbekiston Respublikasi davlat hokimiyatining tizimi hokimiyatning qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyatiga bo'linadi. Hokimiyatning bo'linishi prinsipi adolatli, demokratik, huquqiy davlatning eng muhim belgilaridan biri hisoblanadi. Konstitutsiyaga muvofiq O'zbekiston Respublikasida Oliy Majlis, Prezident, Vazirlar Mahkamasi, sud hokimiyati organlari davlat hokimiyatini amalga oshiradilar. Davlat hokimiyat organlari o'zaro hamkorlik qila turib bir-biriga ta'sir o'tkazadilar, jamiyatda tartibotni ta'minlaydilar va kishilarni birlashtiruvchi g'oyalarni ro'yobga chiqaradilar. Har bir hokimiyat organining vakolatlari hokimiyat vakolatlari doirasidan chetga chiqish, uni suiiste'mol qilish va davlat hokimiyatining boshqa organlari faoliyat sohasiga aralashishning oldini olish maqsadida nihoyatda aniq-ravshan belgilab beriladi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 11-moddasida mustahkamlab qo'yilganidek, hokimiyatlarning bo'linish prinsipi

qonunchilik, ijro va sud hokimiyati o'z faoliyatlarini mustaqil, bir-birlariga xalal bermasdan amalga oshirishni nazarda tutadi.[1]

Sud nazorati qonun ustuvorligini ta'minlash, fuqarolar va tashkilotlarning huquq va qonuniy manfaatlarini himoya qilish usullaridan biridir. Ijro hokimiyati faoliyatining o'ziga xos xususiyati uning qonuniyligi ustidan sud nazoratini taqozo etadi. Ijro hokimiyati sohasida qonun ustuvorligini mustahkamlashda sud nazoratining roli yildan-yilga ortib bormoqda. Shu munosabat bilan fuqarolar va tashkilotlar tomonidan ijro hokimiyati organlari va mansabdor shaxslar tomonidan qonunga xilof qaror va xatti-harakatlar yuzasidan ko'plab murojaatlar tushmoqda.

O'zbekiston Respublikasida sud ishlarini yuritish o'zbek, qoraqalpoq tillarida yoki o'sha hududdagi ko'pchilik aholi so'zlashadigan tilda olib boriladi. Sud olib borilayotgan tilni bilmaydigan sud ishtirokchisi uchun tarjimon orqali sud materiallari bilan to'liq tanishish, sud harakatlarida qatnashish va o'z ona tilida so'zga chiqish huquqi ta'minlanadi.[2]

Aytish joizki, hozirgi vaqtda ijro hokimiyati sohasida sud nazoratining mazmuni va ahamiyati masalasiga yetarlicha e'tibor berilmayapti. Qoida tariqasida, faqat sudlarning ommaviy xarakterdagi nizolarni hal qilish vakolatlari ko'rib chiqiladi. Ushbu maqolada biz ijro hokimiyati sohasida qonuniylikni ta'minlashning ushbu usulini, xususan, ijro hokimiyati sohasida sud nazoratining mazmuni, mohiyati, huquqiy shakli va belgilari masalalarini batafsil ko'rib chiqamiz. Avvalo, biz ushbu nazorat turi hokimiyatning ikki mustaqil tarmog'i, ijro etuvchi va sud hokimiyati o'rtasidagi munosabatlar tabiatining o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqqan holda muayyan shakllarda amalga oshirilishini ta'kidlaymiz.[3]

Sudlar ijro hokimiyati ustidan nazoratni amalga oshiradi, shu orqali fuqarolarni davlat organlari tomonidan qonunni suiiste'mol qilishdan himoya qiladi. Sud nazoratini amalga oshirish bilan bog'liq ishlarning eng ko'p qismi umumiy yurisdiksiya sudlari tomonidan ko'rib chiqiladi.[4] Fuqarolarning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini buzuvchi qonun hujjatlari, ijro etuvchi hokimiyat organlarining qarorlari, harakatlari (harakatsizligi) ustidan sudga shikoyat qilishingiz mumkin. Fuqarolar, tashkilotlar va boshqa shaxslar o'z huquqlari, erkinliklari, qonuniy manfaatlarini qonun hujjatlari, ijro etuvchi hokimiyat va mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlarining, mansabdor shaxslarning qarorlari, harakatlari (harakatsizligi) tomonidan buzilganligi to'g'risida sudga shikoyat (shikoyat, ariza) bilan murojaat qiladilar.[5]

III. MUNOZARA

Yuqoridagilar bilan bog'liq holda biz ijro hokimiyati sohasidagi sud nazorati belgilarini sanab o'tamiz. Pogorelaya va N.V.Pavlov quyidagi xususiyatlarni ko'rsatadi: "Nazorat hech qanday tarzda nazorat qilinadigan obyektga bog'liq bo'lmagan sud organi tomonidan amalga oshiriladi, sud nazorati orqali sud ijro hokimiyati organlari faoliyatida qonuniylik kafolati sifatidagi huquqiy maqomini amalga oshiradi. Sud nazorati protsessual qonun normalariga qat'iy rioya qilgan holda amalga oshirilishi kerak"ligi borasida fikr yuritishgan.[6] Fialkovskaya va O.A. Tonenkov, ijro hokimiyati sohasidagi sud nazoratining xususiyatlariga sudning hokimiyatning mustaqil tarmog'i sifatidagi funksiyasi u orqali amalga oshirilishini qo'shadi, u ikki tomonlama maqsadga ega: jismoniy va yuridik shaxslarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilishni ta'minlash, ya'ni, shaxsiy manfaatlar va ijro hokimiyati tomonidan o'zboshimchaliklarning oldini olish, ya'ni, jamoat manfaatlarini himoya qilishdan iborat ekanligini ta'kidlagan.[7] Ijro etuvchi hokimiyat organlari faoliyati ustidan sud nazoratining mohiyatiga kelsak, u, birinchi navbatda, ular tomonidan chiqarilgan idoraviy hujjatlarning qonuniyligini tekshirishda, davlat hokimiyati va boshqaruvi organlariga nisbatan ommaviy-huquqiy nizolarni ko'rib chiqish va hal etishda ifodalanadi.

IV. XULOSA

Xulosa qilib, quyidagi xulosalar chiqarish mumkin. Sud nazoratining asosiy mazmuni ijro hokimiyati faoliyatining qonuniyligini ta'minlash usuli sifatida huquqiy hujjatlarga baho berish, qonun ustuvorligi, fuqarolar, tashkilotlarning huquq va qonuniy manfaatlari buzilishini aniqlash va hokazolardan iborat, buzilgan huquq va manfaatlarni tiklash choralari ko'rishda, aybdorlarni javobgarlikka tortishda ko'rishimiz mumkin. Sud nazoratining huquqiy ahamiyati shundaki, u murakkab tuzilmaviy institut bo'lib, ijro hokimiyati sohasida qonuniylikning eng muhim kafolati, sud va ijro hokimiyati organlarining o'zaro hamkorligining yo'li hisoblanadi. Biroq, sud tizimining elementi sifatida ijro hokimiyati sohasida sud nazoratini takomillashtirish zarur. Ijro hokimiyati sohasida sud nazorati muammolari to'liq ishlab chiqilmagani ularni yanada chuqur o'rganish zarurligini ko'rsatadi. Mamlakatda ijro hokimiyati ustidan samarali sud nazoratini o'rnatish, nafaqat qonun ustuvorligini mustahkamlashga yordam beradi, balki davlat organlarining fuqarolarga nisbatan javobgarligini oshiradi. Buning uchun zarur qonunchilik islohotlari va institutsional o'zgarishlar amalga oshirilishi kerak. Bu jarayonlar ijro hokimiyati faoliyatini yanada adolatli va samarali qiladi, shuningdek, fuqarolar va tadbirkorlik subyektlarining huquqlarini kafolatlaydi.

V. FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO`YXATI:

1. O`zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Rasmiy nashr. – Toshkent: “O`zbekiston” nashriyoti, 2023. – 120b.
2. Qonunchilik milliy bazasi: <https://advice.uz/oz/document/2165>
3. Kainov V.I., Petrov P.A., Salnikov S. Ijro etuvchi hokimiyat organlari faoliyati ustidan sud nazorati // Yuridik. fan: tarix va zamonaviylik. 2019 yil. 5-son. S. 151.
4. Starilov yu. N. ma'muriy va ma'muriy-protsessual qonunchilikni modernizatsiya qilish tizimidagi sud normalari va ma'muriy protsesslari // tinchlik sudyasi. 2015. № 4. 24-sahifa.
5. Mongush S. K. Ch. umumiy yurisdiksiya sudlarini ijro etuvchi hokimiyat organlarining harakatlari (harakatsizligi) va qarorlarining qonuniyligi ustidan nazorat qilish / / shaxs va qonun: savollar, yutuqlar va innovatsiyalar: Sat. Shaharlararo. Ilmiy - amaliyot. konf. 2020. 27-sahifa.
6. D. I., Pavlov N. V. ijro etuvchi hokimiyat sohasidagi sud nazorati // Meridian (ilmiy. elektr jurnal). 2019. № 15 (33). 70-sahifa.
7. Фиалковская И.Д., Тоненкова О.А. Судебный контроль в сфере исполнительной власти: понятие, признаки, место в системе административного права // Вестник Нижегородского ун-та им. Н.И.Лобачевского. 2008.№ 3. С. 209.

Internit saytlar:

1. www.lex.uz
2. www.meRa-law.ru
3. www.pravo.uz
4. www.uz.spinform.ru
5. www.internit-law.ru